

Tas Latweeschu lauschu draugs.

1834. 29. Merz.

13ta lappa.

M a h z i b a,

kà semmite mihta jastrahda un jakohpj, lai winnas augli wairtohs,
un semneeku dsihwofchana labbumâ eetu.

Kas muhsu mihtu Widsemneeku dsihwofchana sinna, tas jau gan daschkahre schês laikôs warreja manniht, ka jau ne-eet wairs tik labbi ar muhsu semneeku dsihwofchana un zauritikschanu schinnis gaddôs, kà pirmaf. — Laikam gaddi gruh-taki, laikam dohschanas leelakas, ne kà zitteem gaddeem; un wiffadas ~~gaitas~~ gaitas un maksaschanas wairojuschahs, fo tehwi un tehwi nesinnahst nesinnajuschji. Utrahdahs, kas schelodamees schelojahs, ka newarroht wairs zauritikt; — kas arstahj sawu dsimteni, newarredami zeemu turreht. — Bet kam wehl no wez-zeem laikeem wehrdinsch eekrahts, tam jawelf zits pehz zitta no kuller, ar fo glahbtees truhkuma laikâ. Nerruhkst arr tahdu, kas fakka, ka patti mihta semmite ne-essohst wairs tik baggata, un augliga, kà pirmaf bijusi. Sihakus augtus isdohdohst. Semneeks newarroht wairs usturretees no semmes ween. Zitti am-mari essohst ja-usnemmahs un ar endeli japuhlejahs, ka warretu zauri wilktees. —

Zeesa gan, mihti Latweeschi; gaddi leekahs tâ, kà gruh-taki palikkuschji; semme, kà sikhstaka; zilweki, kà tukschaki. — Bet, lai taf jel neweens nedohma, ka semmes waina ween! — Semmite mihta gribb kohpjama un ar apdohmu tikfuschji strahdajama; — tad winna labbeem kohpejeem labbus un baggatus augtus dohd. — Zittâs semmês, tâ kà Wahzsemme, Sprantschu semmê, Englenderu un Ollanderu semmê zilweki wehl peeze un feschkahre beesaki dsihwo, ne kà muhsu pussê. Zomehr, gohds-Deewam, irr peetikfuschji un usturrahs ar gohdu, sawu semmi strahdadami. Muhsu pussê jau dauds zeemi stahw bes dsihwotajeem, tuk-schi. Saimineeki isgaisuschji, newarredami masumu lauschu no sawas schuohres

usturreht. Teescham, ja Wahzsemné tahds semmes gabbals atrastohs tuffchs; tad tur warr buht lihds desmits faimineeku useetu wirsu un no ta weegli ustarretohs. —

Luhkofim, kahds winneem ammat's warr buht, ka tik leels pulks tauschu no masas semmes warr pahrtift, un dauds leelakas dohschanas aismakfah, ne ka muhsu semneeki makfa.

Jau Wahzsemneeki fenn gaddeem irr eefahkuschi to mihtu semmi, kas winneem maisiti dohd, labbaki kohpt un zittadi strahdaht, ka pirmak. Winni nedarra, ka muhsu laudis, kas allasch jaunu padohmu un jaunu mahzibu par labbaku semmes strahdaschanu apsmiej ween. Bet wiffus labbus padohmus peenemdami un isluhkodami, pateesi leelu labbumu irr atradduschi. — Jau winni eefahkuschi wiffus semmes darbus ar jauneem labbakeem rihkeem strahdaht, ar ko darbi dauds labbaki weizahs un semmi glihtaki isstrahda. Brihnums buhtu muhsu semneekem, kad redsetu, ka tur wifs semmes darbs weegtaki un preezigaki padarrams ar zittadeem arkleem un egteem. Un jau pats Latweeschu draugs, pehrnajâ gaddâ, 40tâ lappâ par tahdu arflu sinnu dewis, ar ko kahdâ Widsemnes muischâ wifszetaku nohri un plawu isplehsufchi, bes ne kahdas zilweku un sirgu raustischanas un mohzischanas. — Bet wehl leelaks brihnums buhtu teescham Wahzsemnes semneekem, kad redsetu, ka muhsu semneeki, kam pascheem paknappa lohpu barriba, feenu un salmus us pilssehtahm dsenn, sawu pajuhgu pa tahlu zekku un daschureisi pa kahpeni nomohzidami, un pawassarâ lohpinus ar baddu mehrdedami; bet to naudu, ko dabbujuschi, pa frohgeem tehredami. Jo Wahzsemneeki jau labbi proht, ka faimineekam par wiffahm leetahm baggatas un pilnigas lohpu barribas waijaga, ja gribb dsihwoht un semmi uskohpt. Tapedz puhlejahs, zil warredami, ka salmi un seens wairotohs. — Jau fahkuschi, paschds tihrumds wihkus un firnus feht, ko seenâ plaut; ta ka wairak lohpu warr turreht un no sweesta yn feereem pulku naudas eedfih. — Un kad muhsu semneekem zaur lohpu knappumu un barribas truhkumu tik mas fuhdu rohdaht, ka daschâ tihroma gabbalâ treschus rudsus nesuhdotâ eesehj; tad Wahzsemnes prahsigaki faimineeki ifgaddus tihrumus labbak eefuhdo, un arri plawahm fuhdus usleek, lai baggataka sahle aug. — Zitti leelu pulku kartupetu stahda, par gruhtu puhlinu neso nerehkinadami. Jo winni atradduschi, ka kartupeti semmi ittin mihtu un preefsch meescheem augligaku pataisa; — un paschâ truhkuma laikâ ar teem warr zauriwilktees, kad labbiba noschkeebusees. — Tapedz gan arri muhsu mihtem Widsemnes semneekem us to buhtu jadohma, ka ar labbaku semmes kohp-

fchan un strahdaschanu uf preekschu warretu tift. Mehs effam dohmajufchi, fchinâs lappinâs fahdu labbu padohmu eelift, no ka dasch prahtigs fainineeks warehs mahjitees, kas jadarra, ka labbafu laimi un swehtibu pee sawas dsih-we warretu redseht.

Par wiffahm leetahm muhsu semneekem buhtu janemm wehrâ, ka feena ur falmu pahrdohschana irr pirna leeta, kas fainineeku pohstâ eewedd, ka ja-ist-gaist. Prahtigam fainineekam wiffuwairak japuhlejahs, ka lohpu barriba ik-gaddus wairotohs; ka wairak lohpu warretu audseht, wiinus baggatigi us-turreht un arweenu wairak fuhdu no wiinneem eekraht. — Zuhâ redseht, kâ jau muischneeki fahkufchi, tihrumôs pulku kartupelu stahdiht, un ahbolinu, firnus un wihkus feht, ko waffarâ sakus noptauj, lohpeem par barribu, kad paknappa gan-niba; bet tohs, kas pahripalikufchi, par feenu taifa; un kartupelus dohbês un pagrabôs glabba, ar ko lohpinus par seemu usturreht. Zâpat jums arri buhtu jadarra, mihti mahjas fainineeki. Bet ar apdohmu, un pehz sawas sinnamas fahrtas; ka semmi wairak nenokheht; pascheem par skahdi un gruhumu.

Zif lihds, ka jau ahbolinu un firnus jeb wihkus dohmajeet feht, lai lohpu barriba un fuhdi wairojahs, tad jau tihrumi naw waires pa wezzam jastrahda, tâ, ka weenâ rudsi, ohtrâ waffarais un treschâ papawe. Tas irr welti, tik leelu semmes dalku meerâ turreht. Luhfojeet, no katra tihruma, ko lihds schim effat strahdajufchi, trihs tihrumus taifih, weenu tik leelu, kâ ohtru; tâ, ka dewini tihrumi teef, wiffi weenâ leelumâ. Zif warredami isdsenneet katra tihruma roh-beschus uf tahdu wihsi, ka tas tihrumus lihds fahdai nohrei jeb mescha semmei steepjahs, ko uf preekschu, kad jau fuhdi wairojufchees, pee paschu tihrumu warr-peenemt klah; lai tihrumus, leelaks palizis, allasch paleef weenâ gabbalâ kohpâ. — Râ nu tee dewini tihrumi buhs jastrahda?

Schê irr tschetri padohmi. Iswehleet paschi, kursch jums labbak patihk. No katra labbumu atraddiseet, ja strahdaseet, kâ mahjisim.

I. Weenu no teem dewineem tihromeem fataisi pirmejà gaddâ preeksch rudseem, zauri dsilli ardams un ap Zahna deenu fuhdodams, lai semme ar fuh-deem labbi puhst; jo ruddens fuhdoschana nekam negeld.

Dhrâ gaddâ, kad jau semme saufa un rudsi labbi salki, tad ussehji ahbolinu uf rudsu sahles; desmit mahziniu uf puhru-meetas. Bet newaijaga no pakkatas ezzeht. Kad rudsus ptaufi, atraddisi ahbolinu usdihgufchu.

Trefchâ gaddâ tew tur buhs, lohpeem ko plaut saku, un seenâ, ko kalteh. Ja ahbolinsch labbi no-audsis, tad diwi reises warresi plaut. — Ruddeni ja-sarr, labbi dsiki; bet semme lai paleek ne-ezzeta, ka wehjsch un gais arrumus usafnes labbak puhde, un semme dsikaki kafalst.

Zettortâ gaddâ plahni jafuhdo; lihds pufferi stahdi kartupetus; ohtrâ puffedir-nus fehji. Kartupetu semme, kad tuppini isnemti, jau tihri gattawa stahw zeta gadda meescheem. Sirnaja ja-usarr ruddeni, bet naw ja-ezze.

Peektâ gaddâ fehji meeschus;

festâ gaddâ pehz meescheem rudsus;

septitâ gaddâ rudsi noptaujami;

astotâ gaddâ fehji wihkus us pufs tihruma; ohtrâ puffed grikkus. Ruddeni isarr semmi, bet ne-ezze; un

dewitâ gaddâ fehji ausas. — Desinitâ gaddâ atkal pehz tahs paschas kahrtas ja-eesahk, kâ paschâ pirmâ.

Bet kad nu wehl, eesahkschanas deht, gribbi sinnacht, kahda labbiba pirmâ gaddâ katrâ weetâ jafehji; tad mehs tew wehl isskaidrosim. Memm wehrâ!

Tew irr taggad trihs tihrumi:

Imais tihrums, fur taggad rudsi eesehti. Zo nodalli trijds gabbalds:

weenâ, fur fuhdôs rudsi, usfehji ahbolinu us rudsu sahles, scho paschu pawassararu; ohtrâ, zik tablu wehl fuhdi, un zik wehl warresi dasuhdoht, zittu pawassararu meeschi buhs jafehji;

trefchâ, fur bes fuhdu rudsi, zittu pawassararu lihds pufferi wihkus un ohtrâ puffed grikkus fehji. — Tew irr

Ztrais tihrums, fur scho gaddu, pehz wezza eeradduma wassarais buhtu jafehji.

Zo nodalli trijds gabbalds:

pirmâ fehji meeschus, fur fuhdôs rudsi bijuschi;

ohtrâ ausas, fur bes fuhdu rudsi bija;

trefchâ apfehji pufferi ar grikkeem, pufferi ar wihkeem. — Tew wehl irr

Zichais tihrums, kas pehz wezzas strahdaschanas papawê buhtu ja-atstahj. Zo nodalli trijds gabbalds:

pirmâ fehji rudsus fuhdôs us nahkamu ruddeni;

ohtrâ rudsus bes fuhdu; un

trefschu usarri ittin dsiki ruddeni, un ja pasfehji, nosuhdo lihds pufferi ruddent, un ohtru pufferi pawassarâ; ka zittu pawassararu kartupetus warri stahdiht, tai gabalâ, kas ruddeni fuhdohts; un sirnus feht, tai, kas pawassarâ fuhdohts.

Zad nu tawôs dewinôs tihrumôs no nahkoscha gadda us dewineem gaddeem buhtu tahdi augli, kâ schi tahpele rahda:

Gaddi.	Kur pehrn rudsi bija.			Kur pehrn wassarais bij.			Kur pehrn papawe bij.		
	Imais tjhrumš.	2trais tjhrumš.	3šchais tjhrumš.	4tais tjhrumš.	5tais tjhrumš.	6tais tjhrumš.	7tais tjhrumš.	8tais tjhrumš.	9tais tjhrumš.
1835	ahbolinsch plaujams, kur pehrn pawassaru ussehtš.	meeschj.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	papawe fuhdoja= ma.	papawe bes fuhdu.	ausas.	rudsi fuhdōš, ahbo= linsch us: fehjamš.	rudsi bes fuhdu.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.
1836	puffe kar= tupekeem, puffe sir= neem.	papawe bes fuhdu.	ausas.	rudsi; — ahbo= linsch us: fehjamš.	rudsi.	papawe fuhdoja= ma.	ahbo= linsch plau= jamš.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	meeschj.
1837	meeschj.	rudsi.	papawe fuhdoja= ma.	ahbo= linsch plau= jamš.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	rudsi; — pawassa= rā ahbo= linsch us: fehjamš.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	ausas.	papawe bes fuhdu.
1838	papawe bes fuhdu.	puffe grikkēem, puffe wihkēem.	rudsi; — ahbo= linsch us: fehjamš.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	ausas.	ahbo= linsch plau= jamš.	meeschj.	papawe fuhdoja= ma.	rudsi.
1839	rudsi.	ausas.	ahbo= linsch plau= jamš.	meeschj.	papawe fuhdoja= ma.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	papawe bes fuhdu.	rudsi fuh= dōš; ahbo= linsch pa= wassarā ussehjamš.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.
1840	puffe grikkēem, puffe wihkēem.	papawe fuhdoja= ma.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	papawe bes fuhdu.	rudsi; — pawassa= rā ahbo= linsch us: fehjamš.	meeschj.	rudsi.	ahbo= linsch plau= jamš.	ausas.
1841	ausas.	rudsi; — ahbo= linsch us: fehjamš.	meeschj.	rudsi.	ahbo= linsch plau= jamš.	papawe bes fuhdu.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	papawe fuhdo= jama.
1842	papawe fuhdoja= ma.	ahbo= linsch plau= jamš.	papawe bes fuhdu.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	rudsi.	ausas.	meeschj.	rudsi; — pawassa= rā ahbo= linsch us: fehjamš.
1843	rudsi, us kurreem pa= wassarā ah= bolinsch us: fehjamš.	puffē: kartu= peli, puffē: sirni.	rudsi.	ausas.	meeschj.	puffē: grikkēi, puffē: wihkēi.	papawe fuhdoja= ma.	papawe bes fuhdu.	ahbo= linsch plau= jamš.

II. Schè wehl zittada tihrumu eetaifichana lassama, kas ruddeni pee rudsu fehshanas eefahkama:

1. **Tas tihrums**, kas scho gadd' papawé stahw, jafschfir trijòs gabbalds:
 - pirmais rudseem jafuhdo;
 - ohtrâ rudsi bes fuhdu jafeshj;
 - treschais ja-usarr ruddeni zauri dsikki; labbi, kad usarroht, divi arfki eet, zits pehz zitta. Lihds puffei stipri jafuhdo, ka winnâ kartupetus warri stahdihz zittu pawaffaru. Ohtra puffe nahkamâ pawaffarâ jafuhdo un firni un wihki ja-eefeshj.
2. **Tas tihrums**, fur scho gadd' waffarais buhtu jafeshj, arri trijòs tihrumindòs janodalla.
 - pirmâ meeschi ja-eefeshj. Kad meeschi apsehiti un no-ezzeti, tad ahbolinsch ja-uffeshj; 10 mahzini us puhru-weetas. Ja leetus laifs, tad newaijaga nekahdas ezzeshanas. Bet ja faufs, tad tikpat waijaga weenu fahrtu ezzehz;
 - ohtrâ tihrumâ arri meeschi jafeshj bes ahbolina;
 - treschâ: ausas un grikki.
3. **Tas tihrums**, fur nu rudsi, arri trijòs gabbalds jafschfir:
 - pirmâ, fur rudsi bes fuhdu, ausas fehji zittu gaddu;
 - ohtrâ meeschus bes ahbolina us zittu pawaffaru;
 - treschâ meeschus ar ahbolinu, zittu gaddu.

Wehrâ janemm, ka wifs ahbolinsch, kas pawaffarâ fehst, tai gaddâ nemas naw aiskarrams, neds nogannams. Ohtrâ gaddâ, kad jau seedi isplaukufchi, tad irr laifs pirmureisi plaut. Ja labbi no-audsis, tad arri ohtru reisi warr plaut un par seemu atstahz. Treschâ gaddâ winsch naw neds plaujams, neds nogannams. Bet ap Zahna deenu, lai buhtu labbi leels usaudsis, aparrams, lai semmei paleef par fuhdeem. — Tad ar tahdu strahdashanu par dewineem gaddeem katram tihrumam divi reises tiks fuhdi; un treschu reisi tà, kâ paplahna fuhdoschana no ta ahbolina, kas semmê ee-arts. — No tahdas strahdashanas teescham labbakus auglus warr gaidihz!

Bet warr buht, ka kahdam faimineekam kahds leefs semmes gabbals gaddahs, tikpat leels, kâ weens no teem dewineem tihromeem; un pee mahjas tuwu, ka ar fuhdoschana warr aiffuehgt. Tad to wehl warr peeplehst, un desmitu tihrumu raifihz, ka no teem desmits tihromeem allasch weenu pehz fahrtas ar firneem, ar wihkeem un ar grikkeem warr apsehzt; un tas irr jadarra pehz meeschu fehshanas. Tad tawa tihrumu eedallischana un apfehshana buhs tahda:

Kad scho ruddeni treschu dalku wiffas papawes buhfi isarris dsikki un stipri fuhdejis, — tad zittu pawaffaru, jeb jaun as strahdashanas:

- Imâ gaddâ kartupeli buhs jastahda;
- Zrrâ gaddâ fehfi meeschus ar ahbolinu;

3schâ gaddâ ahbolinsch buhs plaujams divi reises.

4tâ gaddâ ahbolinsch buhs fargajams lihds Jahna deenai; tad aparrams, lai semmi fuhdo, un ruddent rudsi eefehjami.

5tâ gaddâ rudsi.

6tâ gaddâ ausas.

7tâ gaddâ papawe fuhdojama.

8tâ gaddâ rudsi fuhdôs.

9tâ gaddâ meesch, bes ahbolina.

10tâ gaddâ sirnus, arridsan wihkus, ja gribbi, arri grikkus warri feht. Sinnams, ka tee zitti tihrumi wiffi pehz tahs pasehas fahrtas strahdajami.

III. Ja gaddahs tahda semme faimineekam, fur nohres, mescha semme un plawas turwumâ; un ja tik tahlu eefpehschana, ka wairak deenestneeku warr faderrecht: tad arri no nohrehm un mescha semmes, un no paschahm plawahm, fur augsta arrama weeta, pee katra no teem dewineem tihromeem labbi leelu gabbalu warr peepfehst. Bet nedohma, ka winsch tuhlin no eefahkuma, wiss no weetas jastrahda. — Pa-preekschu paschôs wezzôs tihrumôs, dewinâs dakkâs nodallitôs, ahbolinu, wihkus un sirnus fehfi un kartopelus stahdifi, lai lohpu barriba un fuhdi wairojahs. Kad jau fuhdi wairojuschees, tad ifgaddus kahdu mallu warri peepfehst pee katra tihruma, lai leelaks teef. — No ta naw ko bihtees, ka feena masak, un knappaka ganniba buhs. Gan jau no tihromeem tik dands lohpu barribas eenahks, ar ko wassarâ barroht; un tik dands feena tiks, ka to truhkumu no masakas gannibas un plawas wis neman-nihs. — Tad tu sawus dewinâs tihrumus arri tâ warrefi strahdaht:

Weenâ no teem dewineem tihromeem eestahdi:

Imâ gaddâ lihds puffed kartupelus, labbi fuhdotâ semmê;
ohtrâ puffed fehji wihkus, plahni fuhdotâ semmê.

2trâ gaddâ fehji meeschus ar ahbolinu.

3schâ gaddâ ahbolinsch buhs plaujams divi reises, un par seemu turrams.

4tâ gaddâ wehl reisi warrefi plaut ahbolinu; tad apart, un to puffi, fur kartupeli bij pirmejà gaddâ, plahni fuhdoht; — ohtru puffi, fur wihki bij, stipri fuhdoht, tad rudsus eefeht.

5tâ gaddâ buhs rudsi.

6tâ gaddâ lihds puffed sirni jafehj, fur kartupeli bijusch; ohtrâ puffed ausas, fur wihki bijusch.

7tâ gaddâ lihds puffed fehj meeschus pehz sirneem; ohtrâ puffed grikkus pehz ausahm.

8tâ gaddâ papawe buhs fuhdojama.

9tâ gaddâ rudsi fuhdôs.

Zâpat tee zitti tihrumi arridsan jastrahda, ifkursch pehz sawas fahrtas.

(14tâ lappâ atraddifi schahs mahzibas beigumu.)

Kweefchu: gaudini.

28. Ras wainigs? pats wainigs!

Wai Deewin, kahdas dufmas! U re, fà fainneeks isfapti prett afmini dausa, fo aismirsis ustriht, fà fainneeze Kippi par fehtu laisch, kad peenu isgahfusi, fà puisis sirgu weffe, kad pats nemahf art, fà meita ehfukli rausta un rattinu gruhsta, kad meega pilna paweddeni rupjaku eelaidusi! Du laifam isfaptes fainneekam kohdihs pawiffam brangi un peens buhs fainneezei papilnam un puischa sirgs ars pats no sewis un meita wehrps fa jau newarr labbak! — Uk, zilweziñ mihtais, kad tu wiffas leetas gribbi fadausihf un nomest, pee kurrahm tu sawu paschu neprachtibu parahdijis, tad teefcham buhs japaleef pliffam un failam, neehduscham un nedsehruscham. Labbak japeeminna praweescha wahrdi: "fo kurne tad tas dshws zilweks? Ikweens lai kurne par sawu paschu grehku!"

29. Freijadi tahrpi.

Sihschu-lakkats, fihschu-lakkats, — kas bes to warr istift muhsu laikds? — Du, mannis pehz — lai walka ar wesselibu, kas ar gohdu nopelnijis! Bet ja walkodami sawu gohdu ween meklejeet un ne ussfattihf negribbat to, kam ta fihschu-lakkata naw, tad dohdat walku paprassihf: woi arri sinnat, fa sihds irr tahrpu darbs? — Sinnat? — Du labbi, tad luhdsjohs druffu peeminneht, fa juhs ar tahrpu-darbu aptehrpti semmes tahrpini tahrpeem weenreis palisseet par bairribu.

30. Diwi speegeli.

Raug jumprawinas gudribu! Naw gan gresni isgehrbtai or weenu speegeli, jaleef ohtrais eefahnis, lai warr apluhfotees pa abbahu puffedm. Uk meitina mihta, es tew art gribbu rahdiht diwi speegelus. Paskattees pirmâ! Tahda tu biji behrnu-muzzifchds staigadama. Raug, kahds patihfams waidfinsch, fo usluhfote ifkatram irr preeks, lai gan pats nemas negribb usluhfote buht. Paskattees ohtrâ speegeli! Tahda tu buhfi pehz dascha gadda, frumpaina, nejauka un nemihftiga wezza meita, — kad schoreis pehz sawas ahrpuffes ween tew sirdi ruh. Rursch speegelis tew wairak mihlejahs? — Peenemm' padohmu! Paleegi allaschin tahdâ behrna-prachtâ, fa nekahro usluhfota buht no laudin: un tu warri drohfschi tizzeht, fa wehl pehz dauds gaddeem Deewam un zilwekeem palifsi patihfama.

— 1 m —

2mas mihtlas usminna: Grabbeklis.

Brihw drikkteht. No juhrmallas-gubbernementu augstas waldischanas puffed:

Dr. C. E. Napierfsky.